การสร้างจิตสำนึกผ่านสื่อคลิปวิดีโอเรื่องเล่าในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช: กล้วยเล็บมือนาง กรณีศึกษา ต.ดงขี้เหล็ก อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี

CREATING AWARENESS THROUGH VIDEO CLIP OF STORY TELLING IN PLANT GENETIC CONSERVATION: LEB MU NANG BANANA (*Musa sapientum* Linn.), A CASE STUDY OF DONG KHILEK SUB-DISTRICT, MUEANG DISTRICT, PRACHINBURI PROVINCE

[1]ปิยาภรณ์ วรานุสันติกูล*, [2]ชูติวรรณ บุญอาชาทอง, [3]กฤษณพร ประสิทธิ์วิเศษ, [4]ศุภวรรณ อภิชาติไตรสรณ์, [5]ยุทธนา พิมพ์ทองงาม, [6]องค์อร สงวนญาติ

[1]Piyaporn Waranusantigul, [2]Chutiwan Boonarchatong, [3]Gritsanaporn Prasitwisate, [4]Supawan Apicharttraisorn, [5]Yutthana Phimthongngam, [6]Ongorn Snguanyat

Corresponding Author's E-mail: piypornwara@gmail.com*

Received: ***May 7, 2026,*** *Revised:* ***November 12, 2026,*** *Accepted:* ***November 20, 2026***

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) กระตุ้นและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (กล้วยเล็บมือนาง) ผ่านสื่อคลิปวิดีโอ และ 2) เผยแพร่และประเมินการใช้สื่อ ในการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (กล้วยเล็บมือนาง) ในชุมชน งานวิจัยนี้ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้เกษตรปลอดภัยและสุขภาวะ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต จ.ปราจีนบุรี จำนวน 3 คน และเกษตรกรต้นแบบ จำนวน 1 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณเก็บรวบรวมจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน จำนวน 55 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบประเมินและแบบบันทึกการสังเกต ที่ผ่านการตรวจโดยผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

ผลการวิจัย (ประเมินสื่อ) พบว่า 1) สื่อคลิปวิดีโอ เรื่อง Final โครงการกล้วยเล็บมือนาง สามารถสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับกล้วยเล็บมือนางตั้งแต่การนำพันธุ์พืชเข้ามาปลูกในพื้นที่ การดูแลรักษา การแปรรูป

[1]ผศ.ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การแพทย์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสวนดุสิต; Asst. Prof. Dr., Lecturer in of the Bachelor of Science program in Medical Science, Faculty of Science and Technology, Suan Dusit University.

[2]ผศ.ดร., อาจารย์ประจำคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสวนดุสิต; Asst. Prof. Dr., Faculty of Science and Technology, Suan Dusit University. E-mail: chutiwan_boo@dusit.ac.th

[3]ผศ.ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารดิจิทัลและการสร้างคอนเทนต์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต; Asst. Prof. Dr., Lecturer in the Bachelor of Communication Arts program in Digital Communication and Content Creation, Faculty of Management Science, Suan Dusit University. E-mail: bye4me@hotmail.com

[4]ผศ., อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการการตลาดและการสร้างแบรนด์บุคคล คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต; Asst. Prof., Lecturer in the Bachelor of Business Administration program in Marketing and Personal Branding, Faculty of Management Science, Suan Dusit University. E-mail: supawan.api@gmail.com

[5]ผศ.ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การแพทย์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสวนดุสิต; Asst. Prof. Dr., Lecturer in of the Bachelor of Science program in Medical Science, Faculty of Science and Technology, Suan Dusit University. E-mail: yutthana_phi@dusit.ac.th

[6]ผศ.ดร., อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต; Asst. Prof. Dr., Lecturer in Graduate School, Suan Dusit University. E-mail: ongornss@gmail.com

ผลผลิต โดยมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในภาพรวมระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.65) และ 2) การเผยแพร่สื่อคลิปวิดีโอเรื่อง Final โครงการกล้วยเล็บมือนาง สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน (ประเมินการเผยแพร่และสร้างจิตสำนึก) มีผลการประเมินระดับความพึงพอใจในภาพรวมมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.61) กล่าวได้ว่าการใช้สื่อมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างจิตสำนึก ความตระหนักรู้ และแรงจูงใจให้ผู้เข้าร่วมสามารถนำไปต่อยอดการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชกล้วยเล็บมือนางได้จริงในอนาคต

คำสำคัญ: จิตสำนึก; อนุรักษ์; พันธุกรรม; กล้วยเล็บมือนาง

ABSTRACT

This research aimed to: 1) enhance awareness and foster conservation consciousness regarding plant genetic resources, specifically Lep Mu Nang bananas, through video-based media and 2) disseminate and evaluate the effectiveness of such media in promoting plant genetic conservation awareness (Lep Mu Nang bananas) within the community. This study utilizes action research principles, employing a mixed methods research approach that combines qualitative and quantitative research. Qualitative data was collected from three individuals associated with the Safe Agriculture and Health Learning Center of Suan Dusit University, Prachinburi Campus, Prachinburi Province, and one model farmer. The research instrument used was an in-depth interview questionnaire. The quantitative data was collected from 55 participants in the knowledge transfer activities to the community. The research instruments used were questionnaires, assessment forms, and observation records, all of which had been reviewed by experts.

The result findings (media evaluation) revealed that: 1) the video clip on "Final Project: Leb Mu Nang Banana" effectively communicated information about Leb Mu Nang bananas from their introduction to the area, care and maintenance, and product processing, with the highest of an overall average satisfaction level ($\overline{X}$ = 4.65) and 2) the dissemination of video clips "Final Project: Leb Mu Nang Banana" successfully transferred knowledge to the community (assessed through dissemination and awareness building topics), receiving the highest overall satisfaction level ($\overline{X}$ = 4.61). This indicates that the use of media played a significant role in enhancing awareness, understanding, and motivation, enabling participants to further develop the conservation of Leb Mu Nang banana genetic resource in the future.

Keywords: Awareness; Conservation; Genetic; Leb Mu Nang banana

บทนำ

ตามที่มหาวิทยาลัยสวนดุสิตได้ดำเนินโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยสวนดุสิต (อพ.สธ.-มสด.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2568 ในชื่อโครงการอนุรักษ์และเพิ่มศักยภาพของกล้วยเล็บมือนางเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและเป็นแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยมี กิจกรรมการสร้างจิตสำนึกและร้อยเรียงเรื่องเล่า (Story telling) ในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (กล้วยเล็บมือนาง) เป็นส่วนหนึ่งของงานนั้น

เนื่องจากเศรษฐกิจชุมชน มีรากฐานมาจากศักยภาพของชุมชน อาทิ ภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรม สภาพภูมิศาสตร์ และความหลากหลายทางทรัพยากร เศรษฐกิจชุมชนถือเป็นแนวคิดและรูปแบบเศรษฐกิจที่ทุกหน่วยงานให้ความสำคัญ ซึ่งเป็นเศรษฐกิจที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยคำนึงถึงทรัพยากร ศักยภาพและทุนในชุมชนที่มีอยู่เป็นสำคัญ ซึ่งทำให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งในด้านการผลิต การแปรรูป การจัดจำหน่าย และการบริโภค โดยครอบคลุมเศรษฐกิจในหลายด้าน ได้แก่ การเกษตร ร้านค้าชุมชน และการท่องเที่ยว (จุฑารัตน์ พรหมทัต, ม.ป.ป.)

ผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน วัฒนธรรม ประเพณี และการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ความเป็นอัตลักษณ์ของสินค้าและบริการสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยมีหลักการ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผลิตเป็นสินค้าหรือบริการอย่างมีคุณภาพ คำนึงถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นจนเป็นที่ยอมรับของสากล นำศักยภาพของท้องถิ่น เช่น วัตถุดิบหรือความเชี่ยวชาญมาพัฒนาเป็นสินค้าหรือบริการด้วยความคิดอย่างสร้างสรรค์ นำไปสู่การพึ่งพาตนเอง และเป็นการกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นสร้างรายได้ด้วยตนเอง (จุฑารัตน์ พรหมทัต, ม.ป.ป.) ปัจจุบันวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตอันเนื่องมาภูมิปัญญาท้องถิ่นกำลังเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี ความทันสมัยของเทคโนโลยีนำมาซึ่งความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตของคนในสังคมแต่ส่งผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษกำลังถูกลืม ดังนั้นการสร้างความตระหนักและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญถ้าชุมชนมีความตระหนักและความเข้าใจถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่นซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยสามารถนำมาร้อยเรียงร่วมกับวิถีชีวิตในปัจจุบันได้ นอกจากจะทำให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรแล้วยังมีส่วนช่วยให้สามารถต่อยอดไปสู่การผลิตสินค้าบนความภูมิใจในอัตลักษณ์ของพื้นถิ่นตนเองได้อีกด้วย

กล้วยเล็บมือนาง เป็นพืชตระกูลกล้วย เกิดจากกล้วยป่ากลายพันธุ์ เป็นผลไม้ล้มลุก มีลำต้นเดี่ยวตั้งตรง ลำต้นมีลักษณะกลมๆ มีสีชมพูอมแดง ใบเป็นใบเลี้ยงเดี่ยว ใบแบบขนาน มีลักษณะแบนสั้น สีเขียว ดอกจะออกเป็นช่อ บนเครือมีหวีอยู่ หัวปลีออกที่ปลายยอด ผลกลมทรงรี ขนาดเล็ก ปลายผลเรียวแหลม เรียงอยู่ในหวีคล้ายนิ้วมือ ผลอ่อนเปลือกมีสีเขียว ผลสุกเปลือกมีสีเหลือง มีเนื้อสีเหลืองแน่นนุ่ม รสชาติหวานอร่อย มีกลิ่นหอม (JOM, 2026) ช่วยชะลอความแก่ ช่วยบำรุงผิวพรรณ ช่วยรักษาโรคเลือดจาง ช่วยบำรุงสมอง ช่วยให้รู้สึกดีผ่อนคลาย ช่วยลดอาการซึมเศร้า ช่วยป้องกันโรคความดันโลหิตสูง ช่วยระบายท้อง แก้ท้องผูก ช่วยรักษาการจุกเสียดท้อง ช่วยรักษาแผลในกระเพาะ ช่วยลดน้ำตาลในเลือด ให้พลังงานแก่ร่างกาย (คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ม.ป.ป.) กล้วยเล็บมือนางพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้มากมาย เป็นพืชที่ปัจจุบันไม่ค่อยได้รับความสนใจจากเกษตรกรมากนักเนื่องจากมีพืชผลไม้อื่น ๆ ที่ให้ราคาที่ดีกว่า พันธุ์พืชชนิดนี้นับวันก็จะลดน้อยลงไปทุกที

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าการใช้สื่อสามารถส่งเสริมจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ในกลุ่มตัวอย่างเพิ่มขึ้นได้ เช่น วิลาวัลย์ สมยาโรน (2563 ก) ศึกษาการใช้สื่อการเรียนรู้มัลติมีเดียเพื่อสร้างจิตลักษณะด้านความสำนึกการอนุรักษ์ความหลากหลายของพืชพรรณธรรมชาติของชุมชนบ้านแม่กา จังหวัดพะเยา โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยพะเยา พบว่า นักเรียนมีจิตลักษณะด้านความสำนึกการอนุรักษ์พืชพรรณธรรมชาติหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ วิลาวัลย์ สมยาโรน (2563 ข) ยังยืนยันว่าการใช้สื่อสามารถสร้างความตระหนักรู้ได้อย่างมาก จากผลการศึกษาการใช้สื่อการเรียนรู้มัลติมีเดียเรื่องวงจรชีวิตเห็ดเพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์พันธ์เห็ด โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยพะเยา พบว่า ผู้ปกครองและนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยความตระหนักรู้หลังใช้สื่ออยู่ในระดับมากที่สุดนอกจากนี้ กฤษฎา วงศ์วัฒนเกียรติ และคณะ

(2569) ศึกษาการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อการส่งเสริมความเข้าใจต่อประชากรสัตว์ป่า: กรณีศึกษาแนวเชื่อมรอยต่อสัตว์ป่าทางหลวงหมายเลข 304 (อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่-ทับลาน) โดยการวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ภาคสนาม และการออกแบบสื่อทดลองในรูปแบบคลิปวิดีโอและอินโฟกราฟิกกึ่งสารคดี ผสมผสานข้อมูลวิชาการกับการเล่าเรื่องจากประสบการณ์จริง เพื่อสื่อสารกับผู้ชมหลากหลายกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ ผลวิจัยพบว่า การอนุรักษ์ควรออกแบบภายใต้กรอบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ที่ให้ความสำคัญกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมและจูงใจให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำเสนอเรื่องราวเพื่อจะสร้างจิตสำนึกและร้อยเรียงเรื่องราวในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (กล้วยเล็บมือนาง) ของศูนย์การเรียนรู้เกษตรปลอดภัยและสุขภาวะ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต จ.ปราจีนบุรี ที่ได้ทำการอนุรักษ์และมีส่วนในการกระจายพันธุ์ กล้วยเล็บมือนาง มาเป็นระยะเวลาเกือบสิบปี ถ่ายทอดเรื่องราวให้กับชุมชนโดยผ่าน ผู้นำชุมชน ตัวแทนแม่บ้าน ตัวแทนเกษตรกร นักเรียน ผู้สนใจอื่น ๆ ในชุมชน ต.ดงขี้เหล็ก อ.เมือง จ. ปราจีนบุรี เพื่อที่จะเป็นส่วนหนึ่งในส่งเสริมการกระจายพันธุ์เพื่อเป็นการอนุรักษ์ และยังช่วยให้ชุมชนสามารถต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนจากกล้วยเล็บมือนางที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (กล้วยเล็บมือนาง) ผ่านสื่อคลิปวิดีโอ
2. เพื่อเผยแพร่และประเมินการใช้สื่อ ในการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (กล้วยเล็บมือนาง) ในชุมชน

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการทำวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยเอาหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) มาใช้ในการดำเนินการวิจัย ซึ่งเป็นรูปแบบของการวิจัยแบบมีส่วนร่วมโดยการร่วมมือของชุมชน ประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้นตอนดังนี้ 1) การวางแผน ศึกษารายละเอียด จัดเตรียมข้อมูลพื้นที่ทำวิจัย แนวทางของกิจกรรมต่าง ๆ 2) การปฏิบัติตามแผน ดำเนินการตามแผนที่วางไว้ร่วมกันโดย 3) การสังเกต 4) การสะท้อนผล (นิกร ดุสิตสิน และยุพา อ่อนท้วม, 2546) โดยมีขั้นตอนระเบียบวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเอกสาร

คณะผู้วิจัยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ประกอบด้วย รายงานการวิจัยในลักษณะที่ใกล้เคียง เอกสาร หนังสือ ข้อมูลพื้นที่ทำวิจัย ข้อมูลจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศในเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบหรือสร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อนำมาใช้เป็นส่วนประกอบในการจัดทำสื่อคลิปวิดีโอ

2. การศึกษาภาคสนาม

คณะผู้วิจัยทำการลงพื้นที่เพื่อสำรวจแปลงสาธิตในศูนย์การเรียนรู้ฯ ปราจีนบุรี และพบปะพูดคุย สัมภาษณ์ สอบถาม เจ้าหน้าที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ ปราจีนบุรี นอกจากนั้นได้ไปสำรวจพื้นที่ปลูกกล้วยที่บ้านของเกษตรกรต้นแบบใน ต.ดงขี้เหล็ก อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี ผู้นำพันธุ์กล้วยเล็บมือนางไปปลูก เพื่อพูดคุย เก็บข้อมูลต่าง ๆ จากเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยเล็บมือนาง

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับจัดทำสื่อคลิปวิดีโอ

ในงานวิจัยครั้งนี้ ได้มาโดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากบทบาทความสำคัญ ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราว ความเกี่ยวข้องและความสามารถในการให้ข้อมูล และการเป็นผู้นำพันธุ์กล้วยเล็บมือนางไปทดลองปลูกกระจายพันธุ์ ประกอบด้วย

3.1 ผู้ริเริ่มนำพันธุ์กล้วยเล็บมือนางจากชุมพรมาปลูกที่ศูนย์การเรียนฯ ปราจีนบุรี (ในฐานะผู้ริเริ่มการกระจายพันธุ์กล้วย) จำนวน 1 คน

3.2 ผู้รับผิดชอบดูแลแปลงปลูกกล้วยสาธิต ณ ศูนย์การเรียนฯ ปราจีนบุรี จำนวน 1 คน

3.3 ผู้ให้คำปรึกษาดูแลแปลงปลูกกล้วย จำนวน 1 คน

3.4 เกษตรกรต้นแบบที่นำพันธุ์กล้วยไปปลูก จำนวน 1 คน

โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ 1) เป็นผู้มีบทบาทสำคัญกับเรื่องราวโดยเป็นผู้ส่งเสริม และสนับสนุน 2) มีความรู้และบริบทที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราว 3) สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกของเรื่องราวได้ 4) มีความยินดีที่จะให้ข้อมูลด้วยความสมัครใจ

4. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (ส่วนของข้อมูลเชิงปริมาณ)

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดปราจีนบุรี โดยครอบคลุมกลุ่มอาชีพและสถานภาพที่หลากหลาย ซึ่งเป็นประชากรที่ไม่ทราบจำนวนที่แน่ชัด ผู้วิจัยจึงดำเนินการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยเจาะจง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 55 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้เข้าร่วมกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน ประกอบด้วย นักเรียนและนักศึกษา จำนวน 18 คน เกษตรกร จำนวน 10 คน ข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 11 คน พนักงานเอกชน จำนวน 4 คน ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว จำนวน 7 คน และผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ จำนวน 5 คน

5. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

5.1 การสร้างแบบสอบถาม

1) การศึกษาเชิงเอกสารใช้สำหรับรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำรา บทความวิชาการ งานวิจัย เอกสารราชการ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ชุมชน

2) กำหนดโครงสร้างและประเด็นคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และอาชีพ จำนวน 4 ข้อ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นที่มีต่อกิจกรรม มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) จำนวน 15 ข้อ แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสถานที่และการประสานงาน (4 ข้อ) ด้านเนื้อหาและความน่าสนใจของคลิปวิดีโอ (6 ข้อ) และด้านการสร้างจิตสำนึก (5 ข้อ)

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ เป็นคำถามปลายเปิดให้ผู้ตอบตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็น จำนวน 2 ข้อ

3) จัดทำแบบสอบถามฉบับร่างเพื่อเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ

5.2 การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา

นำแบบสอบถามฉบับร่างเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยใช้เกณฑ์การคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง

(Item-Objective Congruence Index: IOC) ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาการเกษตร / พันธุกรรมพืช 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อมัลติมีเดียและสื่อ และ 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคม ชุมชนและการมีส่วนร่วม

ผลการประเมินค่า IOC จากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน พบว่า ข้อคำถามส่วนที่ 2 ทั้ง 15 ข้อ ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 และมีค่าเฉลี่ย IOC รวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.89 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.50 ทุกข้อ ชี้ชัดว่าข้อคำถามทุกข้อมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและสามารถนำไปใช้งานได้

5.3 การทดลองใช้ (Try-out) และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability)

1) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลจริง จำนวน 30 คน

2) นำผลการตอบแบบสอบถามในส่วนที่ 2 มาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผลการทดสอบความเชื่อมั่น ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นภาพรวมทั้งฉบับ (α) 0.912 เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสถานที่และการประสานงาน มีค่าความเชื่อมั่นเ 0.845 ส่วนด้านเนื้อหาและความน่าสนใจของคลิปวิดีโอ มีค่าความเชื่อมั่น 0.887 สำหรับ ด้านการสร้างจิตสำนึก มีค่าความเชื่อมั่น 0.894 จึงกล่าวได้ว่าแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นมากกว่า 0.70 แสดงว่าแบบสอบถามนี้มีคุณภาพ มีความเชื่อมั่นสูง และพร้อมที่จะนำไปจัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้เก็บข้อมูลจริงกับกลุ่มเป้าหมายในโครงการต่อไป

6. การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

อาศัยหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลในการวิจัย ประกอบด้วย

6.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย หนังสือและตำราที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และลงพื้นที่เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อนำข้อมูลมาสร้างเป็นคลิปวิดีโอ

6.2 การเก็บรวบรวมเชิงปริมาณ ดำเนินการเก็บข้อมูลควบคู่ไปกับขั้นตอนในกิจกรรมของการปฏิบัติการโดยใช้แบบ แบบสอบถาม และแบบประเมิน

6.3 การสังเกต ดำเนินการสังเกตควบคู่ไปกับขั้นตอนในกิจกรรมของการปฏิบัติการโดยใช้แบบบันทึกการสังเกต แบบสอบถาม และแบบประเมิน

6.4 การสะท้อนผล หลังจากการดำเนินการต่าง ๆ ตามขั้นตอนที่กล่าวมาเสร็จสิ้น จนได้คลิปวิดีโอ มีการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภายหลังเสร็จกิจกรรมมีการประเมินผลการสร้างจิตสำนึกผ่านสื่อร้อยเรียงเรื่องราว โดยใช้แบบสอบถามที่ผ่านการตรวจโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจเครื่องมือวิจัย เพื่อรับทราบผลการดำเนินกิจกรรม ความคิดเห็นที่มีต่อกิจกรรม และข้อเสนอแนะจากชุมชน

7. สถิติที่ใช้ในการวิจัย สถิติที่ใช้หาคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่

7.1 หาความเที่ยงตรงของแบบสอบถามโดยการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (IOC: Index of Item–Objective Congruence)

7.2 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha)

7.3 เกณฑ์มาตรฐานการแปลผลค่าเฉลี่ย (Mean interpretation) การแปลผลค่าเฉลี่ยของระดับความพึงพอใจและความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย 4.51–5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 3.51–4.50 หมายถึง ระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.51–3.50 หมายถึง ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.51–2.50 หมายถึง ระดับน้อย และค่าเฉลี่ย 1.00–1.50 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

8. การวิเคราะห์ข้อมูล

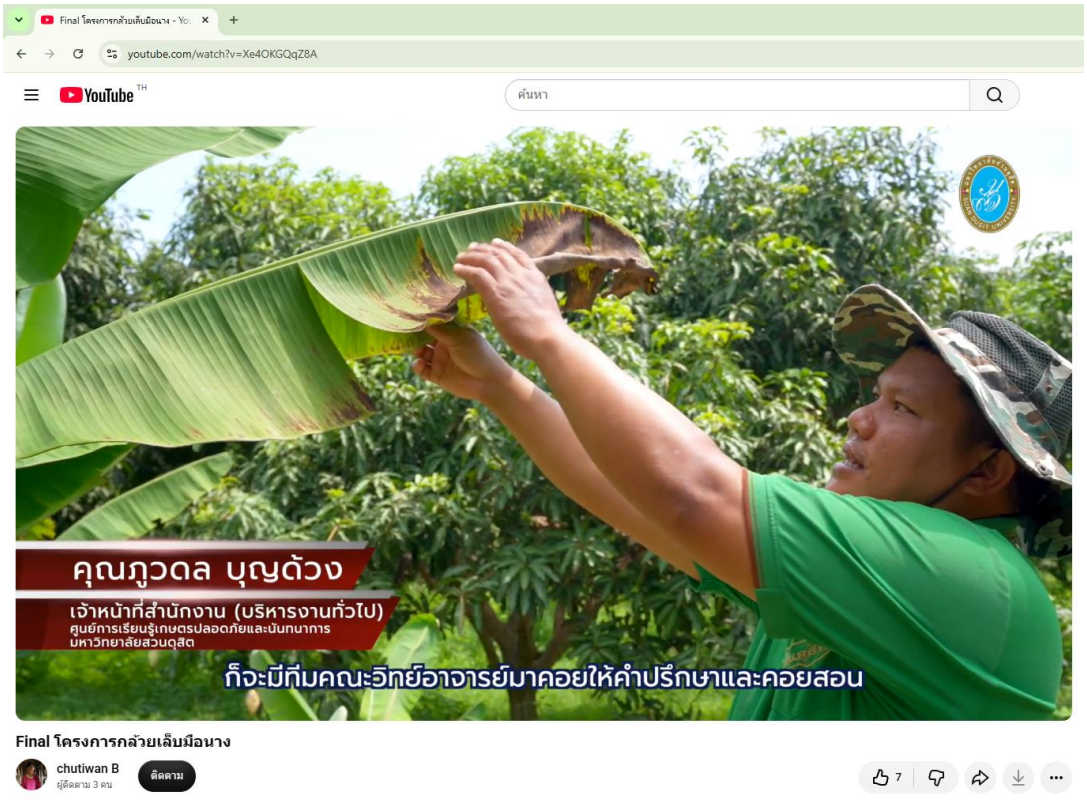
8.1 วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อสร้างจิตจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (กล้วยเล็บมือนาง) โดยใช้ค่าสถิติร้อยละ

8.2 วิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (กล้วยเล็บมือนาง) โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean: $\overline{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงแบนมาตรฐาน (Standard deviation: S.D.)

8.3 วิเคราะห์การประเมินสื่อคลิปวิดีโอเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (กล้วยเล็บมือนาง) จากแบบสอบถามโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean: $\overline{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงแบนมาตรฐาน (Standard deviation: S.D.)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (กล้วยเล็บมือนาง) ผ่านสื่อคลิปวิดีโอ (ภาพที่ 1) ทีมวิจัยลงสำรวจข้อมูลพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้เกษตรปลอดภัยและสุขภาวะ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต จ.ปราจีนบุรี สัมภาษณ์ เก็บภาพ ถ่ายทำคลิปวิดีโอ ผู้รับผิดชอบดูแลแปลงปลูกกล้วยสาธิต, ผู้ให้คำปรึกษาดูแลแปลงปลูกกล้วย และเยี่ยมชมบ้านและสวนของเกษตรกรที่นำพันธุ์กล้วยเล็บมือนางไปปลูกกระจายพันธุ์ จากนั้นสัมภาษณ์ผู้ริเริ่มนำพันธุ์กล้วยเล็บมือนางจากชุมพรมาปลูกที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ จ.ปราจีนบุรี (ในฐานะผู้ริเริ่มการกระจายพันธุ์กล้วย) ซึ่งปัจจุบันผู้ให้ข้อมูลอยู่ที่กรุงเทพฯ แล้วนำข้อมูลทั้งหมดที่เก็บรวบรวมมาตั้งแต่เริ่มต้นโครงการมาตัดต่อทำคลิปวิดีโอความยาว 5.34 นาที

ภาพที่ 1 ภาพจากคลิปวิดีโอเรื่อง Final โครงการกล้วยเล็บมือนาง
ที่มา: คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสวนดุสิต (2569)

เมื่อนำคลิปวิดีโอไปใช้แล้ววิเคราะห์ความพึงพอใจด้านเนื้อหาและความน่าสนใจของคลิปวิดีโอเกี่ยวกับการอนุรักษ์กล้วยเล็บมือนาง (ตารางที่ 1) พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{X}$ = 4.65, S.D. = 0.51) โดยประเด็นที่ได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ ความต่อเนื่องเหมาะสมของลำดับเหตุการณ์ ($\bar{X}$ = 4.75, S.D. = 0.44) และความประทับใจต่อเรื่องราวที่นำเสนอ ($\bar{X}$ = 4.75, S.D. = 0.48) แสดงให้เห็นว่าผู้เข้าร่วมเห็นถึงคุณค่าของการนำเสนอที่มีความสมบูรณ์ทั้งด้านโครงสร้างและอารมณ์ ขณะที่ความเข้าใจเรื่องราวการอนุรักษ์กล้วยเล็บมือนาง และคุณภาพของการผลิตคลิปวิดีโอ (ภาพ เสียง) ต่างก็ได้รับค่าเฉลี่ยสูง ($\bar{X}$= 4.62 เท่ากัน) เช่นเดียวกับความน่าสนใจของเนื้อหา ($\bar{X}$= 4.60, S.D. = 0.53) และความยาวของคลิปวิดีโอที่เหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = 0.54) อยู่ในระดับ “มากที่สุด” เช่นกัน โดยรวมสะท้อนว่าคลิปวิดีโอสามารถสื่อสารสาระสำคัญได้ชัดเจน น่าสนใจ และสร้างความประทับใจแก่ผู้ชมอย่างสูง ช่วยเสริมประสิทธิภาพของกิจกรรมในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชได้เป็นอย่างดี

ตารางที่ 1 ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามด้านเนื้อหาและความน่าสนใจของคลิปวิดีโอ

ประเด็นประเมินด้านเนื้อหาและความน่าสนใจของคลิปวิดีโอ	ระดับคะแนนการประเมิน (ร้อยละ)					$\bar{X}$	S.D.
	5	4	3	2	1		
1. ความเข้าใจเรื่องราวการอนุรักษ์กล้วยเล็บมือนาง	61.82	38.18	0	0	0	4.62	0.49
2. ความน่าสนใจของเนื้อหาในคลิปวิดีโอ	61.82	36.36	1.82	0	0	4.60	0.53
3. ลำดับเหตุการณ์มีความต่อเนื่องเหมาะสม	74.55	25.45	0	0	0	4.75	0.44
4. คุณภาพของการผลิตคลิปวิดีโอ (ภาพ เสียง)	65.45	30.91	3.64	0	0	4.62	0.56
5. ความยาวของคลิปวิดีโอมีความเหมาะสม	56.36	41.82	1.82	0	0	4.55	0.54
6. ความประทับใจต่อเรื่องราวที่นำเสนอ	76.36	21.82	1.82	0	0	4.75	0.48
ค่าเฉลี่ยภาพรวม	**66.06**	**32.42**	**1.52**	**0.00**	**0.00**	**4.65**	**0.51**

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อเผยแพร่และประเมินการใช้สื่อ ในการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (กล้วยเล็บมือนาง) ในชุมชน โดยคณะผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายคือ ตัวแทน ผู้นำชุมชน แม่บ้าน เกษตรกร นักศึกษา นักเรียน และผู้สนใจอื่น ๆ ในชุมชน ต.ดงขี้เหล็ก อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี โดยมีผู้เข้าร่วม 55 คน กิจกรรมจัดขึ้นในวันอาทิตย์ที่ 10 สิงหาคม 2568 ณ ศูนย์การเรียนรู้เกษตรปลอดภัยและสุขภาวะ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต จังหวัดปราจีนบุรี (ภาพที่ 2 และ ภาพที่ 3)

ภาพที่ 2 กิจกรรมเผยแพร่สื่อ

ภาพที่ 3 ตัวแทนผู้นำจากชุมชนต่าง ๆ

ตารางที่ 2 ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามด้านสถานที่และการประสานงานและด้านการสร้างจิตสำนึก

ประเด็นประเมิน ด้านสถานที่และการประสานงาน	ระดับคะแนนการประเมิน (ร้อยละ)					$\bar{X}$	S.D.
	5	4	3	2	1		
1. ความเหมาะสมของสถานที่จัดกิจกรรม	54.55	38.18	5.45	1.82	0	4.45	0.69
2. ความเหมาะสมของระยะเวลาในการจัดกิจกรรม	52.73	41.82	5.45	0	0	4.47	0.60
3. การอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่	67.27	30.91	1.82	0	0	4.65	0.52
4. การประสานงานและการติดต่อสื่อสาร	52.73	41.82	5.45	0	0	4.47	0.60
ค่าเฉลี่ยภาพรวม	**56.82**	**38.18**	**4.54**	**0.46**	**0.00**	**4.51**	**0.60**

จากตารางที่ 2 ในส่วนของการจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ จากการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามด้านสถานที่และการประสานงาน พบว่าผู้เข้าร่วมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{X}$ = 4.51, S.D. = 0.60) โดยเฉพาะด้านการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ได้รับค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$= 4.65, S.D. = 0.52) แสดงถึงความพึงพอใจอย่างยิ่งในการบริการและการช่วยเหลือ ขณะที่ความเหมาะสมของสถานที่จัดกิจกรรม ($\bar{X}$= 4.45, S.D. = 0.69) และความเหมาะสมของระยะเวลาในการจัดกิจกรรม ($\bar{X}$= 4.47, S.D. = 0.60) ตลอดจนการประสานงานและการติดต่อสื่อสาร ($\bar{X}$ = 4.47, S.D. = 0.60) ต่างก็อยู่ในระดับ “มาก” ซึ่งสะท้อนว่าการจัดกิจกรรมครั้งนี้มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและสร้างความพึงพอใจแก่ผู้เข้าร่วมได้อย่างรอบด้าน โดยมีเพียงส่วนน้อยที่ให้คะแนนในระดับปานกลางหรือต่ำกว่า ทำให้โดยรวมสามารถสรุปได้ว่ากิจกรรมมีคุณภาพและประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

ตารางที่ 3 ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามด้านการสร้างจิตสำนึก

ประเด็นประเมิน ด้านการสร้างจิตสำนึก	ระดับคะแนนการประเมิน (ร้อยละ)					$\bar{X}$	S.D.
	5	4	3	2	1		
1. กิจกรรมช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุ์กล้วยเล็บมือนาง	65.45	32.73	1.82	0	0	4.64	0.52
2. ความตระหนักถึงความสำคัญของกล้วยเล็บมือนาง	61.82	36.36	1.82	0	0	4.6	0.53
3. ความเข้าใจพระราชดำริในด้านการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช	65.45	30.91	3.64	0	0	4.62	0.56
4. แรงจูงใจในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์พันธุกรรมพืช	63.64	34.55	1.82	0	0	4.62	0.53
5. ความพร้อมในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้	61.82	32.73	5.45	0	0	4.56	0.60
ค่าเฉลี่ยภาพรวม	**63.64**	**33.46**	**2.91**	**0.00**	**0.00**	**4.61**	**0.55**

จากตารางที่ 3 ส่วนประเมินการใช้สื่อคลิปวิดีโอในการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช พบว่า จากการวิเคราะห์ความพึงพอใจด้านการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชกล้วยเล็บมือนาง โดยใช้การแปลผลแบบสอบถามมาตรา Likert 5 ระดับ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{X}$= 4.61, S.D. = 0.55) โดยทุกประเด็นได้รับค่าเฉลี่ยสูงกว่า 4.50 สะท้อนถึงประสิทธิผลของกิจกรรมที่สามารถปลูกฝังความตระหนักและทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ได้ โดยเฉพาะประเด็นการช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุ์กล้วยเล็บมือนาง ($\bar{X}$ = 4.64, S.D. = 0.52) และแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = 0.53) ซึ่งได้รับค่าความพึงพอใจสูง แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมไม่เพียงแต่สร้างการเรียนรู้ แต่ยังสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้เข้าร่วม ขณะที่ความเข้าใจพระราชดำริด้านการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ($\bar{X}$= 4.62, S.D. = 0.56) และความตระหนักถึงความสำคัญของกล้วยเล็บมือนาง ($\bar{X}$= 4.60, S.D. = 0.53) อยู่ในระดับสูงเช่นกัน ส่วนความพร้อมในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ($\bar{X}$= 4.56, S.D. = 0.60) แม้ได้คะแนนต่ำสุดเมื่อเทียบกับประเด็นอื่น แต่ก็ยังอยู่ในเกณฑ์ “มากที่สุด” โดยรวมสะท้อนว่ากิจกรรมมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างจิตสำนึก ความตระหนักรู้ และแรงจูงใจให้ผู้เข้าร่วมสามารถนำไปต่อยอดการอนุรักษ์ได้จริงใน

อภิปรายผลการวิจัย

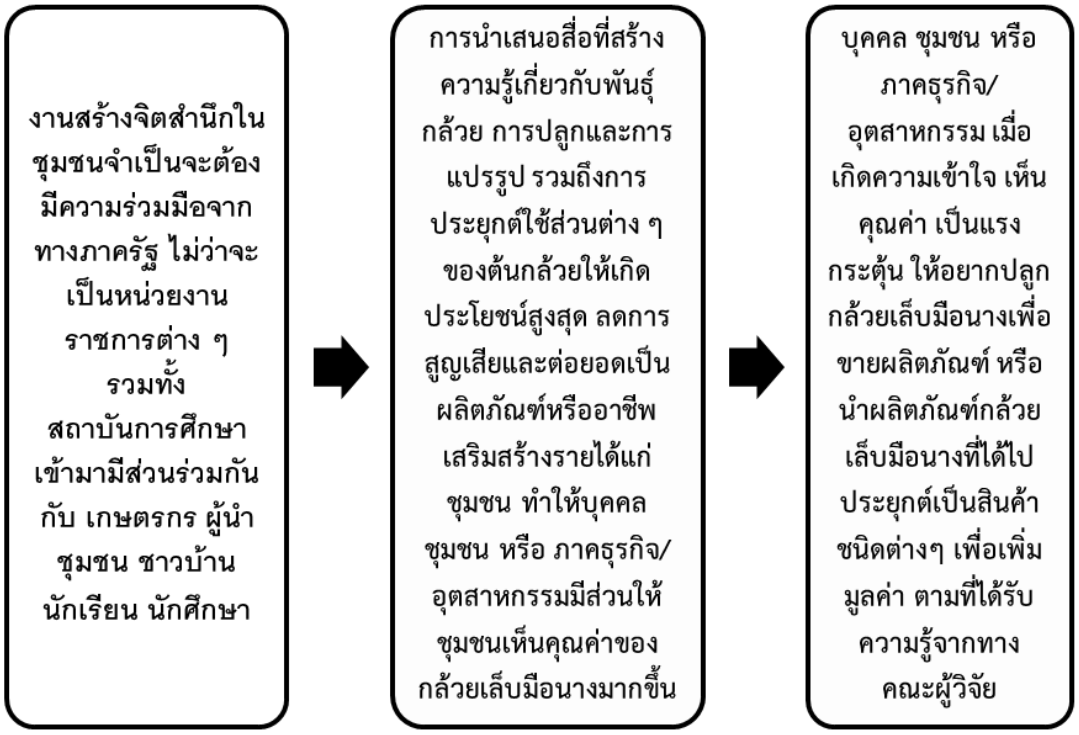
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (กล้วยเล็บมือนาง) ผ่านสื่อคลิปวิดีโอ พบว่า วิธีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วิธีการหนึ่งที่เป็นที่นิยมและประสบความสำเร็จได้ค่อนข้างดีคือการสร้างสื่อและใช้สื่อเป็นตัวนำในการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ เพราะสื่อภาพเคลื่อนไหวและเสียงสามารถดึงดูดความสนใจและถ่ายทอดอารมณ์ได้ลึกซึ้งกว่าการบรรยายปกติ ผลการวิจัยการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช : กล้วยเล็บมือนาง กรณีศึกษา ต.ดงขี้เหล็ก อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี ซึ่งดำเนินงานโดยมหาวิทยาลัยสวนดุสิตเข้าไปส่งเสริมและร่วมสร้างจิตสำนึกในชุมชน โดยกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้การอนุรักษ์พันธุกรรมพืชกล้วยเล็บมือนาง มีการบอกเล่าเรื่องราวตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงปัจจุบันด้วยการใช้สื่อคลิปวิดีโอ ผลการวิจัยจากการประเมินสื่อสะท้อนว่าคลิปวิดีโอสามารถสื่อสารสาระสำคัญได้ชัดเจน น่าสนใจ และสร้างความประทับใจแก่ผู้ชมอย่างสูง ช่วยเสริมประสิทธิภาพของกิจกรรมในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับวิลาวัลย์ สมยาโรน (2563 ก) ศึกษาการใช้สื่อการเรียนรู้มัลติมีเดียเพื่อสร้างจิตลักษณะด้านความสำนึกการอนุรักษ์ความหลากหลายของพืชพรรณธรรมชาติของชุมชนบ้านแม่กา จังหวัดพะเยา โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอัน

เนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยพะเยา จากการศึกษา พบว่า สื่อการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นและเผยแพร่สื่อไปยังเครือข่ายโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กา มีผลการประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับดี นักเรียนในโรงเรียนเครือข่ายมีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยสื่อการเรียนรู้มัลติมีเดียอยู่ในระดับมากและนักเรียนมีจิตลักษณะด้านความสำนึกการอนุรักษ์พืชพรรณธรรมชาติ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 วิลาวัลย์ สมยาโรน (2563 ข) ยังคงยืนยันเรื่องของการสื่อเป็นตัวกระตุ้นจิตสำนึกจากงานวิจัยเรื่อง ผลการใช้สื่อการเรียนรู้มัลติมีเดียเรื่อง วงจรชีวิตเห็ด เพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์พันธ์เห็ด โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยพะเยา ด้วยวิธีการสร้างสื่อแล้วเผยแพร่สู่ชุมชนได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และผู้ปกครอง ผลการวิจัยพบว่า ทั้งนักเรียนและผู้ปกครองมีความตระหนักรู้เรื่องการอนุรักษ์พันธ์เห็ดภายหลังใช้สื่ออยู่ในระดับมาก นอกจากนั้น สิริยุพิน ศุภ์ธนัชภัคชนา และ ภัทราวุธ รักกลิ่น (2568) พัฒนาสื่อราชพฤกษ์โลกเสมือนจริงเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตพิบูลบำเพ็ญ มหาวิทยาลัยบูรพา ผลการประเมินความคิดเห็นของนักเรียนต่อความเหมาะสมของการเผยแพร่สื่อเสมือนจริงเพื่อสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับ 4.71

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อเผยแพร่และประเมินการใช้สื่อ ในการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (กล้วยเล็บมือนาง) ในชุมชน พบว่า การตระหนักรู้ในการอนุรักษ์และจิตสำนึกการอนุรักษ์เรื่องใดก็ตามในชุมชน เริ่มจากการที่ชุมชนเห็นความสำคัญ อันจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน โดยสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการเริ่มจากการที่หน่วยงานภาครัฐ เอกชน หรือแม้กระทั่งสถานศึกษา ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้ความรู้ สนับสนุน แนะนำ ชี้แนะแนวทางให้กับชุมชน เช่นเดียวกับกิจกรรมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช : กล้วยเล็บมือนาง กรณีศึกษา ต.ดงขี้เหล็ก อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี ซึ่งดำเนินงานโดยมหาวิทยาลัยสวนดุสิตเข้าไปส่งเสริมและร่วมสร้างจิตสำนึกในชุมชน โดยกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรทัย อินต๊ะไชยวงค์ และกฤตินจันทร์สนธิมา (2562) ว่า หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชน ควรมีส่วนร่วมกันในการจัดการพันธุ์พืชในชุมชน อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วลัยพรรณ ชินชัยสิรภัทร และสุพรรนี อะโอกิ (2565) ว่า แนวทางการส่งเสริมการฟื้นฟูทรัพยากรพืชพื้นบ้านไปสู่การปฏิบัติของชุมชน คือ 1) การสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับภาครัฐในการกำหนดข้อตกลงร่วมกัน 2) การสร้างความตระหนักการใช้ทรัพยากรพืชอย่างถูกวิธี 3) การกำหนดพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นของชุมชน และ 4) การเก็บเมล็ดพันธุ์ นอกจากนี้พระครูอุทัยสุตกิจ ตฤณ บริบูรณ์ (2567) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศวิทยาชุมชน พบว่า การมีส่วนร่วมจากหน่วยงานรัฐ สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรระหว่างประเทศ รวมไปถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ล้วนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศวิทยาชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยพบว่า การใช้สื่อคลิปวิดีโอในรูปแบบการเล่าเรื่องสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชสู่ชุมชน โดยเชื่อมโยงข้อมูลจากผู้มีประสบการณ์ในพื้นที่กับการนำเสนอเรื่องราวผ่านสื่อที่เข้าใจง่ายและน่าสนใจ ผลการศึกษาสามารถสังเคราะห์เป็นกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชกล้วยเล็บมือนาง ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบสำคัญ ดังแสดงในแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อสร้างจิตสำนึก
ในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชกล้วยเล็บมือนางผ่านสื่อคลิปวิดีโอ

กระบวนการดังกล่าวประกอบด้วย 3 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

1. การสร้างความร่วมมือ (Input) การดำเนินงานสร้างจิตสำนึกในชุมชนเริ่มต้นจากการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ หน่วยงานราชการ และสถาบันการศึกษา ร่วมกับภาคประชาชน ได้แก่ เกษตรกร ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน นักเรียน และนักศึกษา

2. การถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านสื่อ (Process) การนำเสนอสื่อเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสายพันธุ์ วิธีการปลูก การแปรรูป รวมถึงการประยุกต์ใช้ส่วนต่างๆ ของต้นกล้วยให้เกิดประโยชน์สูงสุดและลดการสูญเสีย ซึ่งช่วยสร้างแรงกระตุ้นให้บุคคล ชุมชน และภาคธุรกิจเห็นคุณค่าของกล้วยเล็บมือนางมากยิ่งขึ้น

3. การนำไปใช้ประโยชน์และเพิ่มมูลค่า (Output/Outcome) เมื่อกลุ่มเป้าหมายเกิดความเข้าใจและเห็นคุณค่า จะนำไปสู่การลงมือปลูกกล้วยเล็บมือนางเพื่อจำหน่าย หรือนำองค์ความรู้จากคณะผู้วิจัยไปต่อยอดแปรรูปเป็นสินค้าและผลิตภัณฑ์ต่างๆ เพื่อสร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน

สรุป

พื้นที่ตำบลดงขี้เหล็ก อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี มีข้อได้เปรียบที่เป็นชุมชนที่มีการรวมกลุ่ม มีผู้นำที่เข้มแข็ง ชุมชนมีการร่วมมือร่วมใจกันทุกภาคส่วน พื้นฐานชาวบ้านในชุมชนทำอาชีพปลูกไม้ประดับขาย ทำให้พอจะมีความรู้ความเข้าใจในการปลูกพืชอยู่บ้าง เมื่อได้รับความรู้และปลูกจิตสำนึกในเรื่องของการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชกล้วยเล็บมือนางผ่านสื่อคลิปวิดีโอ ผลประเมินพบว่าสื่อช่วยเสริมประสิทธิภาพของกิจกรรมในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชได้เป็นอย่างดี ทำให้ชุมชนตระหนักความสำคัญของพืชชนิดนี้ และมีความสนใจที่จะปลูกพืช อันจะเป็นการทำให้เกิดการอนุรักษ์และการกระจายพันธุ์ของพืชชนิดนี้ต่อไปในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดินมหาวิทยาลัยสวนดุสิต ภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยสวนดุสิต (อพ.สธ.-มสด.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ภายใต้กิจกรรม “การสร้างจิตสำนึกและร้อยเรียงเรื่องเล่า (Story telling) ในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช: กล้วยเล็บมือนาง/โครงการอนุรักษ์และเพิ่มศักยภาพของกล้วยเล็บมือนางเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและเป็นแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน”

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ

1.1 ศูนย์การเรียนรู้เกษตรปลอดภัยและสุขภาวะ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต จ.ปราจีนบุรี สามารถนำสื่อชุดนี้ไปใช้เป็นสื่อประกอบการบรรยายหรือจัดแสดงในนิทรรศการ เพื่อประกอบการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเกษตรปลอดภัยและการแปรรูปผลผลิตให้แก่ผู้เข้ามาศึกษาดูงาน นักศึกษา และเกษตรกรที่สนใจ การมีสื่อที่เข้าใจง่ายจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ และช่วยสร้างภาพจำที่ดีให้กับศูนย์การเรียนรู้ฯ ในฐานะแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2 องค์การบริหารส่วนตำบลดงขี้เหล็กสามารถนำคลิปไปเผยแพร่ผ่านช่องทางสื่อสารหลักของชุมชน เช่น เว็บไซต์ เพจเฟซบุ๊ก กลุ่มไลน์ของหมู่บ้าน หรือจอประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ การเผยแพร่อย่างต่อเนื่องจะช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชกล้วยเล็บมือนาง ตระหนักถึงความสำคัญและสร้างความสนใจที่จะปลูกพืชชนิดนี้ ซึ่งอาจต่อยอดไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอนาคตได้

1.3 โรงเรียนและสถานศึกษาในพื้นที่ตำบลดงขี้เหล็กและบริเวณใกล้เคียง สามารถนำสื่อนี้ไปบูรณาการเข้ากับรายวิชาท้องถิ่นศึกษา วิชาสังคมศึกษา หรือกิจกรรมนอกเวลาเรียนรู้ จะช่วยให้เยาวชนได้เรียนรู้เรื่องราวใกล้ตัวผ่านรูปแบบที่ทันสมัยและน่าสนใจ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพเกษตรกรรมในท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาผลสัมฤทธิ์ระยะยาวของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหลังรับชมสื่อ โดยควรมีการติดตามและประเมินผลในระยะยาว เช่น 3 เดือน หรือ 6 เดือนหลังการรับชมสื่อ เพื่อวัดระดับการคงอยู่ของความรู้ ความเข้าใจ รวมถึงศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติและพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริงของกลุ่มเป้าหมาย เช่น มีการปลูกพืชชนิดนี้เพิ่มขึ้นในพื้นที่หรือไม่ หรือการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาของชุมชนในลักษะอื่นที่ใกล้เคียงกันหรือไม่

2.2 การพัฒนาสื่อในรูปแบบอื่น เช่น สื่อความเป็นจริงเสมือน (AR/VR) หรือสื่ออินเทอร์แอคทีฟที่ผู้ใช้งานสามารถโต้ตอบได้ เพื่อเพิ่มความน่าสนใจและดึงดูดกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็ก เยาวชน และคนรุ่นใหม่ การใช้เทคโนโลยีเหล่านี้จะช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่สมจริงและเข้าถึงกลุ่มผู้ชมในวงกว้างได้ดียิ่งขึ้น

2.3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเต็มรูปแบบโดยดึงทุกภาคส่วนเข้ามาทำงานร่วมกัน ทั้งเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันการศึกษา เพื่อร่วมกันวางแผน ตั้งแต่ปลูกรักษา ส่งเสริมผลผลิต พัฒนาผลิตภัณฑ์ ออกแบบบรรจุภัณฑ์ เพื่อสร้างมาตรฐานการผลิต โดยเป้าหมายสำคัญคือการผลักดัน "กล้วยเล็บมือนาง" ให้ก้าวสู่การเป็นสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่มีคุณภาพและสามารถสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้แก่ชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กฤษฎา วงศ์วัฒนเกียรติ, กิติมา สุรสนธิ และ ตรัยรัตน์ ปลื้มปิติชัยกุล. (2569). การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อการส่งเสริมความเข้าใจต่อประชากรสัตว์ป่า: กรณีศึกษาแนวเชื่อมรอยต่อสัตว์ป่าทางหลวงหมายเลข 304 (อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่-ทับลาน). *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.* 15(1), 23-29.

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (ม.ป.ป.). *กล้วยเล็บมือนาง*. Smart Herb Platform. https://pharmoffice.kku.ac.th/iss/smhcontrol/herb/312

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. (2569, 19 กุมภาพันธ์). *Final โครงการกล้วยเล็บมือนาง* (วิดีโอ). YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=Xe4OKGQqZ8A

จุฑารัตน์ พรหมทัต. (ม.ป.ป.). *สร้างแบรนด์ชุมชน เสริมแกร่งให้เศรษฐกิจฐานราก*. สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า. https://uploads.tpso.go.th/sraangaebrndchumchn_esrimaekrngaihesrsthkicchthaa_1.pdf

นิกร ดุสิตสิน และ ยุพา อ่อนท้วม. (2546). หลักการและแนวทางสำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ. *วารสารวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์.* 17(2), 99-110.

พระครูอุทัยสุตกิจ ตฤณ บริบูรณ์. (2567). การมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศวิทยาชุมชน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.* 12(6), 2535-2551.

วลัยพรรณ ชินชัยสิรภัทร และ สุพรรนี อะโอกิ. (2565). การฟื้นฟูทรัพยากรพืชพื้นบ้านกับความมั่นคงทางอาหารระดับชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขงตอนล่างของประเทศไทย. *วารสารการเกษตรราชภัฏ.* 21(2), 37-46.

วิลาวัลย์ สมยาโรน. (2563 ก). ผลการใช้สื่อการเรียนรู้มัลติมีเดียเพื่อสร้างจิตลักษณะด้านความสำนึกการอนุรักษ์ความหลากหลายของพืชพรรณธรรมชาติของชุมชนบ้านแม่กา จังหวัดพะเยา โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยพะเยา. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.* 14(2), 176-181.

วิลาวัลย์ สมยาโรน. (2563 ข). ผลการใช้สื่อการเรียนรู้มัลติมีเดียเรื่อง วงจรชีวิตเห็ด เพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์พันธ์เห็ด โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยาบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยพะเยา. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.* 14(1), 147-158.

สิริยุพิน ศุภ์ธนัชภัคชนา และ ภัทราวุธ รักกลิ่น. (2568). ราชพฤกษ์: โลกเสมือนจริงเพื่อสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช. *วารสารนวัตกรรมสังคมและการเรียนรู้ตลอดชีวิต.* 19(2), 224-241.

อรทัย อินต๊ะไชยวงค์ และ กฤติน จันทร์สนธิมา. (2562). สิทธิเกษตรกรในการจัดการพันธุ์พืชอย่างยั่งยืน: ศึกษากรณีการมีส่วนร่วมของชุมชน ในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดอุทัยธานี. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.* 6(2), 84-95.

JOM. (2016, November 9). *กล้วยเล็บมือนาง*. Thai Food. https://www.thai-thaifood.com/th/กล้วยเล็บมือนาง/